

GÖRÖZDÖS ALEXANDRA

ÖKO-ORIENTÁLT OLVASÁSÓRA

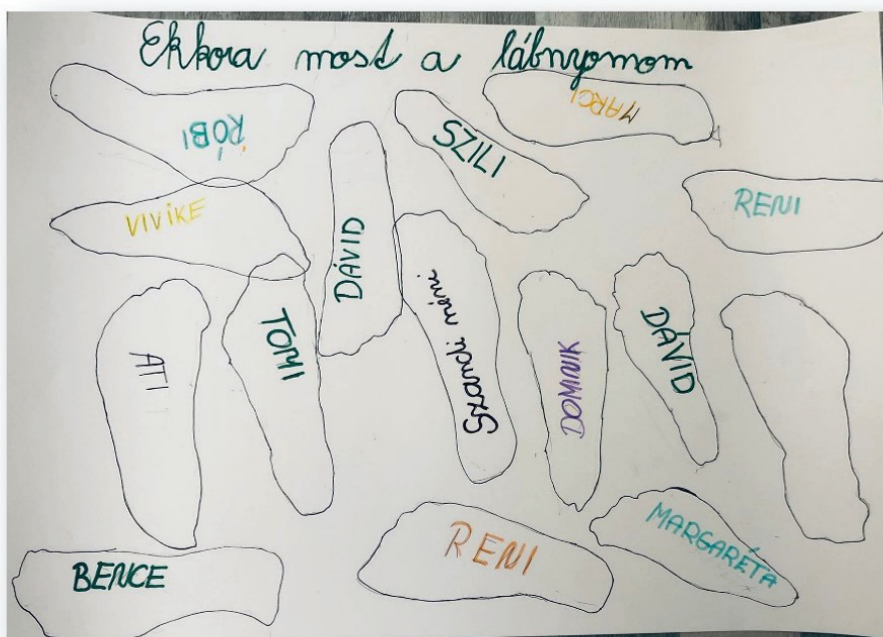
GÉVAI CSILLA NAGYON ZÖLD KÖNYVÉNEK IRODALOMPEDAGÓGIAI FELDOLGOZÁSA

Írásomban egy öko-orientált élménypedagógiai óratervet dolgoztam ki, amelyben az irodalompedagógia és az environmentalis nevelés összekapcsolására törekedtem. Az óratervet első osztályos tanulók számára, osztálytermi foglalkozásként készítettem el, és a nagymegyeri Bartók Béla Alapiskolában 2023 márciusában le is teszteltem. A foglalkozáson tizenhat tanuló vett részt.

Az óra fő célja a környezettudatosság fejlesztése egy kortárs „zöld könyv”, Gévai Csilla *Nagyon Zöld Könyve Mekkora az ökológiai lábnyomod?* (2011) című fejezetének feldolgozásán keresztül. A foglalkozásterv azáltal, hogy kombinálja az irodalom és a környezeti nevelés elemeit, lehetőséget teremt arra, hogy a gyerekek szórakoztató formában, esztétikai élményen keresztül gondolkozzanak el az ökológiai kérdésekről, miközben fontos készségeket és tudást szereznek a fenntartható jövő építéséhez. A tantárgyköziség fontos szerepet játszik a foglalkozásban és arra kíván rámutatni, hogy az irodalom kiválóan beépíthető szinte bármelyik tantárgy témakörébe, így a környezetismerettel is összekapcsolható. Az irodalom és a környezetvédelem összekapcsolása fontos értékeket közvetít a gyerekeknek, amelyek segítenek abban, hogy felelős felnőttekké váljanak a jövőben. A cél az, hogy a gyerekek egy új, kreatív és élvezetes módját találják meg a szövegfeldolgozás és a környezettudatosság összekapcsolásának. A foglalkozás során a résztvevő tanulók számos érdekes tevékenységen vesznek részt, melyek között főként kreatív feladatok, beszélgetések szerepelnek, amelyek az olvasmányra épülnek fel. A foglalkozás három szakaszból tevődik össze, melyek a következők: ráhangolódás, jelentésteremtés és reflektálás. Minden gyakorlat ismertetése tartalmazza az oktatási és nevelési célt, a választott módszert, a munkaszervezési módot, a segédeszközöket, a gyakorlat menetét, valamint a lebonyolításhoz kapcsolódó személyes tapasztalatokat.

1. RÁHANGOLÓDÁS

Az óra ráhangolódó szakaszában a tanulók érdeklődését felkeltő gyakorlat kerül a középpontba. A tevékenység neve az „Ekkora most a lábnyomod”. A gyakorlat mozgásos módszeren alapul, amely arra ösztönzi a résztvevőket, hogy kreatívan

| „Ekkora most a lábnyomod” plakát

gondolkodjanak és saját egyedi ötleteket hozzanak létre a tevékenység során. A tevékenység lebonyolítására 9 percet szánunk. A segédeszközként szükség van egy nagy rajzlapra, amely már előre el van készítve a terem elülső részében, továbbá színes ceruzákra és filctollakra. A tanulók a feladatot egyénileg oldják meg.

A feladat lebonyolítása során a gyermekek egymás után kijönnek a rajzlaphoz és minden tanuló kiválaszt magának egy színes ceruzát vagy filctollat, majd egy tetszőleges helyet is kinéznek maguknak a rajzlapon, ahova ráteszik az egyik lábukat. Ezt körberajzolják, és a középsőbe beírják a nevüket. A gyakorlat végén a pedagógus kiemeli, hogy minden embernek van lábnyoma, ami az életkorunkkal előrehaladva egyre nagyobb, felnőttkorban azonban már nem változik. Emellett létezik egy másik lábnyoma is mindenkinek, amit nem látunk a hóban vagy a porban, mert másképp hagy nyomot maga után, és ennek a lábnyomnak a mérete rajtunk múlik. A mai órán erről a lábnyomról fogunk tanulni. A feladatmegadás során azt is hangsúlyozzuk, hogy egy hét múlva újra visszatekintünk majd erre a lábnyomrajzra, mivel ezzel a gyakorlattal összefüggően további feladatok várnak még az osztályra. E tevékenység célja, hogy felkeltse a gyerekek érdeklődését a téma iránt, előkészítse az ökológiai lábnyom fogalmának értelmezését, valamint segítse a közösségépítést a csoportban.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban:

Minden tanuló alapvetően sikeresen és élvezettel teljesítette a feladatot. A talprajzolás során a gyerekek izgatottak voltak, és versenyeztek egymással, hogy kinek nagyobb a megrajzolt lábnyoma, mert akkor még nem sejtették, hogy nem ez lesz a fő cél, hanem a jelentésteremtés során a saját lábnyom mintájára az ökológiai lábnyom fogalmának megismerése és megértése. Az egyik fő kihívást az jelentette, hogy a tanulók néha össze-vissza rajzolták a lábnyomokat, ezért szükség volt a pedagógus segítségére. Az utolsó tanulóknak pedig már kevés hely maradt a rajzoláshoz. Ebből azt a tanulságot lehet levonni, hogy fel kell hívni a figyelmet arra, hogy gondoljanak a másokra, számoljanak az ő feladatmegoldásukkal is.

2. JELENTÉSTEREMTÉS

Az óra fő részében az a cél, hogy a gyerekek élményszerű módszerek segítségével elmélyítsék az ökológiai lábnyom fogalmát, valamint az olvasmány feldolgozásán keresztül a magukénak érezzék a témát. Fontos továbbá, hogy a tanulók érdeklődése aktív maradjon, miután már megfelelően ráhangolódtak a témára.

A szövegrészlet elolvasása, a szavak jelentésének tisztázása

Először is Gévai Csilla *Nagyon Zöld Könyvének* bemutatása történik. A gyerekek belelapozhatnak a könyvbe és megtagathatják a papír minőségét. Ez azért fontos, hogy megtapasztalják, milyen tapintású egy újrahasznosított papírból készült könyv. A tanulók megosztják a véleményüket a könyv kivitelezésével kapcsolatban. Ezt követően a pedagógus ismerteti az óra témáját: a mai foglalkozáson egy szövegrészlettel dolgozunk, melynek címe *Mekkora az ökológiai lábnyomod?*. A tanári bemutatás módszerével érdekesebbé lehet varázsolni az egyébként is mesés hangvételű olvasmányt, így a gyerekek számára biztosított a megfelelő esztétikai élményt. A feladat lebonyolítására 4 percet szánunk.

A tanári felolvasást követően szómagyarázatra kerül sor (Petres Csizmadia, 2014, 44). Ezt a feladatot a gyerekek egyénileg, majd frontális módon oldják meg. A tevékenység lebonyolítására 6 percet szánunk. Minden tanuló kézhez kapja a szövegrészletet, amelyet a pedagógus az előbb már felolvasott. Mindenki előkészít egy piros vagy zöld színesceruzát is. A gyerekek áttekintő olvasással, csendben, egyénileg újra végigolvassák a szöveget, és aláhúzzák az ismeretlen kifejezéseket. Az olvasásra kapnak pár percet. Amint a pedagógus látja, hogy a gyerekek befejezték az olvasást és a szavak kijelölését, ülésrend szerint sorban szólítja őket, hogy mely kifejezéseket jelölték ki a szövegrészletben. A szavak jelentésének tisztázása a mondatba helyezés módszerével, frontális módon történik. Például, az egyik ismeretlen kifejezés a „takarékoskodás” volt. Elsősorban a gyerekek kapnak lehetőséget arra, hogy megmagyarázzák, mit jelent ez a szó. Amennyiben senki nem tudja, akkor segít a pedagógus és egy mondatot mond a szóval: „Takarékoskodni azt jelenti, hogy odafigyelünk arra, hogy ne pazaroljuk el feleslegesen az erőforrásokat, például a vizet, az áramot vagy az élelmiszert.” A tevékenység célja az ismeretlen fogalmak megértésének elmélyítése magyarázatok, példák és mondatok segítségével. A szómagyarázat során a kommunikációs készségek fejlesztése, valamint a szóincsbővítés kerül előtérbe. Az új szavak megértése és használata segít a tanulóknak a fogalmi rendszerek és összefüggések megértésében.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban:

A szöveg szavak szintjén történő megértése alapvetően zökkenőmentesen zajlott. Azonban az „ökológiai lábnyom” kifejezés megijesztette a tanulókat, és szinte mindenki aláhúzta mint egy ismeretlen kifejezést. Miután sikerült a tanulók figyelmét újra a szövegben leírt egyszerű példákra fókuszálni, amelyek bemutatták, hogyan lehet csökkenteni (spórolni a vízzel) vagy növelni (vízpazarlás) az ökológiai lábnyomunkat, a tanulók sikerrel megértették a fogalmat.

Az olvasmány kulcsszavának értelmezése fürtábra segítségével

A továbbiakban az olvasmányban hallott információkat fürtábrába rendezzük. A fürtábra egy grafikai szervező, amely gondolatok, információk, fogalmak és a közöttük levő kapcsolatok feltárását mutatja egy adott téma vonatkozásában. A fürtábra a tanulókat nyílt és szabad gondolkodásra invitálja, amely készíthető egyénileg, párban, csoportban vagy frontálisan (Petres Csizmadia, 2014, 52). A mi esetünkben frontális módon történik a feladat megoldása. A feladat megoldására 5 percet szánunk. Segédeszközként szükség lesz fehér és kék krétára, amelyek segítségével írunk a táblára. A központi szó, esetünkben az ökológiai lábnyom fogalma felkerül a tábla közepére és kört rajzolunk köré. A gyerekek elkezdik gyűjteni azokat a szavakat vagy kifejezéseket, amelyek az olvasmányban elhangzottak. Elsősorban a szövegben található információkat gyűjtjük ki a fürtábrába. Amelyik tanuló elsőként talál egy fontos címszavat az olvasmányban, már jön is ki és beírja a fürtábrába, majd így haladunk sorban.

Miután a szövegből minden lényeges kifejezést kinyertünk, jöhetnek a saját ötletek. Egymás után haladva érkeznek a gyerekek és írják fel a táblára. Ahogy a gondolatok előkerülnek, kapcsolatokat teremtünk a megfelelő elemek között. Az adatok rendszerezése elmélyíti a megértést és elősegíti a tanulást. Azokat a címszavakat, amelyek a szövegből derültek ki, fehér krétával írjuk fel a táblára, míg a gyerekek saját ötleteit és hozzáfűznivalóit kék krétával jegyezzük le. Az elkészített fűrtábra segítségével a gyermekeknek könnyebben átláthatóvá és érthetőbbé válik az óra anyaga, így a táblára felkerült kifejezések segítségével plasztikusabb képet kapnak az elhangzottakról.

A szavak fűrtábrába rendezése során a tanulók képesek összekapcsolni a szavakat és értelmezni a kapcsolódási pontokat. Ez segít nekik megérteni a szövegeket és javítja a szövegértési készségeiket.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban:

Az eredmények tapasztalataként megállapítható, hogy ez a tevékenység kedvező hatással volt a gyermekekre, sikerült mélyíteni az ökológiai lábnyom jelentését. A tanulók számára azonban eleinte kihívást jelentett a kulcsszavak megtalálása az olvasmányban, és többnyire egész mondatokat olvastak fel, ahelyett, hogy csak a lényegesebb szavakat vagy szókapcsolatokat választották volna ki. Többször el kellett magyarázni, hogy csak egy kulcsszót kell választaniuk az egész mondat helyett. Azonban ezt követően nagyon hasznos saját ötletet jegyeztek fel a táblára, annak érdekében, hogy az ökológiai lábnyomuk zsugorodjon (otthoni szelektálás, növények ültetése és gondozása, minimalizálni a műanyag használatát).

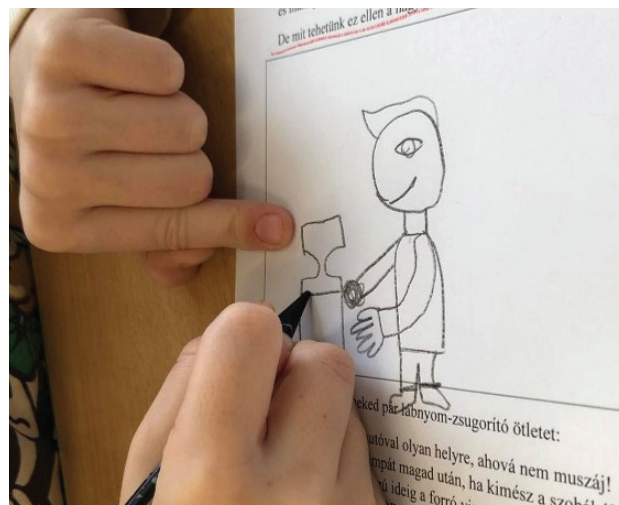
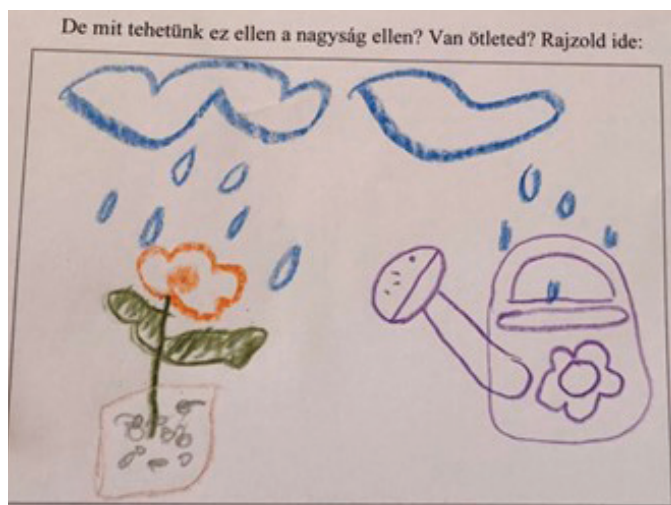
Kreatív tevékenység a könyv inspirálta ötlet megvalósításához

Miután a gyerekek a szövegrészlet kulcsgondolatát megértették, azonnal kapnak egy kreatív, gondolkodást elősegítő önálló feladatot, amelyet a könyv inspirált. Gévai a könyvében így fogalmaz: „De mit tehetünk ez ellen a nagyság ellen? Van ötleted? Rajzold ide!” (Gévai, 2011, 14). A tanulók kézhez kapják a nyomtatott szövegrészletet, amelyet a pedagógus az előbb felolvasott és arra dolgoznak a továbbiakban. A feladat megoldására 5 percet szánunk. A gyerekek ehhez a feladathoz a feladatlapjukra és színes ceruzákra van szükségük. A tanulóknak most nem szavakkal, hanem rajzokkal kell kifejezniük, hogy mit tudnának tenni az ökológiai lábnyom kicsinyítése érdekében. A tanulók előkészítik a színes ceruzákat, majd elkezdnek rajzolni. Nincs rossz ötlet, a gyerekek bátran szabadon engedhetik a kreativitásukat. A feladat végén mindenki bemutatja a saját művét és megnézzük, hogy milyen ötletek születtek az ökológiai lábnyom elleni küzdelemre.

Az alkotásra buzdító feladat egyik fontos jellemzője, hogy a gyerekek az elejétől kezdve aktív résztvevői lesznek a tevékenységnek, ami segíti a figyelmük fenntartását. A feladat a kreativitás fejlesztését is lehetővé teszi, hiszen a gyerekeknek saját ötletük alapján kell létrehozniuk egy alkotást arra vonatkozóan, hogy mit tehetnek az ökológiai lábnyom kicsinyítése érdekében, és mindezt rajzban kell kifejezniük. A szavak segítségével megértett fogalom rajzra történő „lefordítása” a gondolkodás és az önállóság fejlesztését is segíti, hiszen a felismert problémára megoldásokat keresnek, vagyis át kell gondolniuk, hogy milyen intézkedéseket lehetne tenniük az ökológiai lábnyom csökkentése érdekében, és hogyan lehetne ezt a legjobban kifejezni egy rajzban. Mindezt önállóan kell elvégezniük.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban:

Amint a gyerekek nekikezdték a feladatnak, hangosan is mondták, hogy miket rajzolnak le. A kreatív tevékenység végén mindenki bemutatta a rajzát, amelyek között voltak részletesebb, színesebb és több ötletet tartalmazó, valamint egyszerűbb ábrák is. A gyerekeknek ebben a feladatban nem volt szükségük egyéb segítségre, mindenkinek támadt ötlete a témával kapcsolatban. A bemutatás során mindenki elmagyarázta, hogy ő hogyan tudna segíteni a probléma megoldásában. Volt olyan gyerek, aki azt rajzolta le, ahogy esővízzel locsolja a növényeket, mások pedig a hulladék szelektálását rajzolták le. Egy kisfiú még azt is megjegyezte, hogy fogmosáskor nem fog feleslegesen vizet folytatni.

| Ökológiai lábnyom-zsugorító ötletek

Ökológiai lábnyom méretének felmérése

A következő gyakorlat címe „Mekkora most a lábnyomom?”. A feladatban ismét a rajzolás módszere kerül középpontban, és visszautalunk a ráhangolódás feladatára is. Segédeszközként a gyermekek kapnak egy előre megrajzolt és kivágott

kis lábnyomot és a ráhangolódási szakaszban elkészített „Ekkora most a lábnyomom” című plakátot is felhasználjuk a tevékenység során. Minden tanuló a saját megrajzolt nagy lábnyomával és a kiosztott kis lábnyommal dolgozik. A gyakorlatra 6 percet szánunk. Ezekon az eszközökön kívül még színes ceruzákra lesz szükség. A gyakorlatot mindenki egyénileg végzi el.

A tanulók megkapják az elkészített kis lábnyomot és az előbb megrajzolt saját lábnyomot. Mindenki a saját kreativitását kihasználva rárajzolja a nagy, saját lábnyomára azokat a tevékenységeket, amelyek rájuk is igazak, és amelyek nagyban hozzájárulnak az ökológiai lábnyomuk növekedéséhez. Ilyen például az autóval való gyakori közlekedés vagy a vízpazarlás. A kis lábnyomra pedig az előbbieket ellentétjét rajzolják, vagyis, amit tudnának változtatni azért, hogy csökkentsék az ökológiai lábnyomukat. Ilyen lehet például a kerékpározás autózás helyett vagy a takarékos vízhasználat.

Ez a feladat nemcsak mélyíti a tanulók ismereteit az ökológiai lábnyom fogalmáról, hanem lehetőséget ad arra is, hogy a problémát a személyes tapasztalatokon keresztül vizsgálják meg, és felmérjék az egyéni kötődéseiket a kérdéshez. A tanulók a feladat során azonosítják, milyen tevékenységekkel járulnak hozzá a környezetszennyezéshez, és hogyan lehetne csökkenteni azt. A problémák egyéni életben belüli felismerése és megváltoztatása nagyban hozzájárulhat a fenntarthatóbb életmód kialakításához, amely hosszú távon javítja a környezet minőségét és az emberi életminőségét is.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban:

A gyerekek sikeresen teljesítették a tevékenységet, azonban észrevehetően kevés kreatív ötletük volt, és sokan ugyanazt a mintát rajzolták a lábnyomokra, mint amit korábban a táblára gyűjtöttünk, nem kerestek saját, egyénre szabott megoldásokat. Inkább az olyan egyszerű tevékenységekre összpontosítottak, mint a személtelés elkerülése, a szelektálás és az újrahasznosítás. A tanulók túlnyomó többsége a nagy lábnyomra a természetben eldobált szeméttel rajzolta. Az ökológiai lábnyom csökkentése érdekében a kis lábnyomra legtöbbször a takarékoskodást választották, például azt, hogy otthonukban figyeljenek a lámpák lekapcsolására. Néhány tanuló nagyon szép és részletes művet alkotott, de voltak olyanok is, akik csak egyszerűbb, apróbb rajzokkal fejezték ki az ötleteiket.

3. REFLEKTÁLÁS

A tanóra végéhez közeledve ismét egy kreatív élménypedagógiai gyakorlatot végzünk el, amelynek során az osztály óriás ökológiai lábnyomát készítjük el. A tevékenység címe „Lépj kisebbet”. A lábnyom készítését szófelhő formájában valósítjuk meg. A szófelhő egy vizualizációs, kreatív módszer, amelynek célja, hogy egy halmazból a legfontosabb szavakat vizuálisan megjelenítse. A tevékenység lebonyolítására 10 percet szánunk. A tanulók ezt a feladatot frontális módon végzik el, amelyhez szükségük lesz egy óriás lábnyomra, amelyet a pedagógus már előre elkészített, valamint ragasztóra, szóhalmazra és ollóra. A szófelhőbe azokat a tevékenységeket ragasztjuk be, amelyeket a gyerekek el tudnak végezni itt az iskolában is abból a célból, hogy tegyenek valamit az ökológiai lábnyomuk zsugorítása érdekében. A feladat elején minden tanuló kimegy a pedagógus asztalához és kiválaszt a szóhalmazból egy cetlit, amin olyan tevékenység szerepel, amelyet képes lesz elkövetkezendő egy hétben megvalósítani. Miután mindenki kiválasztotta a számára ideális cetlit, megfogják a ragasztót és ráhelyezik az óriáslábnyomra. Például ilyen tevékenység a szelektálás, takarékoskodás, illetve a növények gondozása. Ez a feladat segíti a gyerekeket abban, hogy valódi cselekvéseket hajtsanak végre az ökológiai lábnyom csökkentése érdekében, és átgondolt döntéseket hozzanak a mindennapi életben.

Ebben a tevékenységben a vizuális észlelés képességfejlesztése kerül középpontba. A szófelhő vizuális megjelenítése segít abban, hogy az emberek könnyebben megértsék az adott fogalmak és kapcsolatok közötti összefüggéseket.

Tapasztalatok a tevékenység lebonyolításával kapcsolatban:

A gyerekek számára talán ez volt a legkedveltebb feladat, főként azért, mert lehetőségük volt kipipálni az általuk már teljesített feladatokat. Már az órán versengtek a gyerekek, hogy ki tud a következő hétre a legtöbb tevékenységet elvégezni. Mindenki talált olyan feladatot a szófelhőben, amelyet biztosan képes lesz teljesíteni. Egy hét elteltével, amikor újra találkozunk, megfigyeljük, hogy mennyi feladatot sikerült végrehajtani.

A tanulmány bírálati folyamaton ment keresztül.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Gévai Csilla (2011): *Nagyon zöld könyv*. Pozsonyi Pagony Kft., Budapest.
- Petres Csizmadia Gabriella (2014): *Személyes (az) irodalom*, Kalligram, Pozsony

| Lépj kisebbet plakát